

ПРОТОКОЛ № 4
засідання вченої ради
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
від 23 квітня 2010 року

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Інформація про підсумкову колегію МОН України (доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор І.Ф. Прокопенко).
2. Конкурсні справи (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).
3. Наукова доповідь: «Приватна ініціатива в галузі освіти України» (доктор педагогічних наук, доцент Друганова Олена Миколаївна).
4. Про затвердження тем дисертаційних досліджень (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).
5. Про рекомендацію до друку (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).
6. Про затвердження теми науково-дослідної роботи «Впровадження в старшій профільній школі компетентнісного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України Прокопенко І.Ф.

І СЛУХАЛИ: Інформація про підсумкову колегію МОН України (доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор І.Ф. Прокопенко).

Міністр насамперед звернув увагу на проблему якості вищої освіти, стан науки, її кадрове та матеріальне забезпечення. Отже, головна ідея – якість вищої освіти і шляхи її підвищення. В Україні на сьогодні 400 державних вищих навчальних закладів, а в цілому приблизно 900. Цього бути не може. Насамперед, у Франції, яка більше України, на 67 млн. французів – функціонує 60 університетів, у Польщі – 40, у Великій Британії – 70.

Зараз суттєво збільшено кількість годин на вивчення української мови. Але немає потреби вводити державний іспит з української мови. У Харкові в середньому вузи працюють за декількома спеціальностями.

Далі буде не відмінено тестування, а вдосконалено його технологію. Буде враховано долю випускників минулих років, з цього навчального року треба набрати 100 балів, як у США, 600 балів – сертифікат із трьох предметів, 200 – середній бал атестату по оцінкам, які винесли на державне оцінювання, (таких предметів 10-11) і в перспективі – вступний іспит до вузу. На мій погляд, достатньо було б і 2-х зрізів. Також міністр звернув увагу на те, що була втрачена довузівська підготовка і профорієнтаційна робота. Було багато порушень з ліцензованим обсягом. Не включаються органи студентського самоврядування до приймальної комісії. Державне замовлення буде стабілізовано. Будуть внесені зміни до кваліфікаційного рівня – молодший спеціаліст. Невиправдано перетворення педагогічних університетів у класичні. Треба укрупнити кафедри і факультети. Будуть переглянуті норми навантаження викладачів у бік зменшення, планується оптимізація, як може відбуватися – природньо (відсутністю конкурсів, набору тощо), або через укрупнення вузів. Залишиться тільки 100 університетів в Україні, а сьогодні їх 400. 15 дослідницьких університетів також працюють сьогодні в Україні. Їм дозволили працювати ще 1 рік з наступною переатестацією. Процедура ліцензування і переатестації буде спрощена. Буде підвищена роль учених рад, готується нова редакція Закону про вищу освіту, який передбачатиме відповідальність університетів за якість випускників, вдосконалення стандартів освіти. Також не допускається відмова від ступеневої підготовки. Бакалаврат буде вважатися повною вищою освітою. Магістрів залишиться тільки 15%. Буде переглянуто перелік напрямів підготовки. Додаток до диплому буде відображати і зміст, і якість освіти. Буде відбуватися вдосконалення підготовки педагогів окремо для вищої школи. Якість викладачів і керівників буде підвищено. Передбачають громадські звіти керівників. Ефективність аспірантури і докторантури не задовольняє МОН України. В університетах зосереджено 2/3 вчених, які працюють в Україні. Розроблено нове положення щодо присудження вчених звань доцента і професора. У наступному півріччі планується підвищення заробітної плати освітянам на 60 %. В країні навчається 260000 студентів, у Китаї недавно було 7000000. 47 тисяч іноземців навчаються в Україні, серед яких 11 тис. у Харкові, 7 тисяч у Києві.

УХВАЛИЛИ: Інформацію прийняти до відома.

II СЛУХАЛИ: Конкурсні справи (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).

УХВАЛИЛИ: 1. Протокол лічильної комісії затвердити.

2. На посаду завідувача представити:

- кафедра кримінально-правових дисциплін – кандидат юридичних наук, доцент **Шинкарьов Юрій Вікторович** (“за” – 50, “проти” – немає, недійсних бюлетенів – немає).
- кафедра правознавства – кандидат історичних наук, доцент **Губа Анатолій Васильович** (“за” – 50, “проти” – немає, недійсних бюлетенів – немає).

3. На посаду професора представити:

- кафедра методики викладання правових дисциплін - кандидат філологічних наук, доцент **Костікова Ілона Іванівна** (“за” – 50, “проти” – немає, недійсних бюлетенів – немає).

ІІІ. СЛУХАЛИ: Наукова доповідь: «Приватна ініціатива в галузі освіти України» (доктор педагогічних наук, доцент Друганова Олена Миколаївна).

Шановний Іване Федоровичу, шановні члени вченої ради! Вибір теми дослідження зумовлено низкою чинників серед яких необхідність об'єктивної оцінки історичних реалій, творчого осмислення минулого, неупередженого вивчення історичних коренів ідей і концепцій, тенденцій та особливостей розвитку історико-педагогічного надбання України; розв'язання низки суперечностей між: 1) потребою в глибокому розумінні педагогічної дійсності, у розробці якісно нової освітньої політики щодо участі приватних осіб та асоціацій недержавної форми власності у вирішенні нагальних проблем національного шкільництва і відсутністю цілісної концепції соціально-педагогічного феномена, не заідеологізованого глибокого історико-педагогічного дослідження генезису приватної ініціативи в освіті України; 2) сучасним процесом розвитку приватної освіти в незалежній Україні і накопиченими досягненнями приватного шкільництва минулих століть, які не втратили своєї наукової і практичної значущості та актуальності і в наш час, і які є надійним фундаментом для будівництва сучасної школи України, а також знайденими під час пошуку його недоліками, аналіз причин яких сприятиме запобіганню їх повторення в наші дні і в майбутньому; 3) реальними здобутками приватної ініціативи в освіті України та недооцінкою їх науково-педагогічною громадськістю; 4) прагненням до

вдосконалення національної освітньої системи, розширення й поглиблення участі громадськості у вирішенні її актуальних проблем й відсутністю механізмів залучення додаткових коштів для реалізації освітніх програм та задоволення освітніх потреб населення, що зазнало розшарування внаслідок соціально-економічних перетворень останніх часів, поглиблення економічної кризи, стимулів та важелів, що сприяли б підвищенню активності сучасного суспільства.

Зазначимо, що під приватною ініціативою в освіті України досліджуваного періоду слід розуміти організаційну, матеріальну, діяльну участь окремих осіб та асоціацій різних типів і рівнів, ініціаторами заснування яких були не урядові кола і не виборні громадські організації, у піднесенні рівня культури, освіти та науки в країні в цілому, зокрема наданні й поширенні освітніх послуг серед населення того часу.

Проведений науковий пошук свідчить про те, що перші прояви приватної ініціативи в освітній сфері України зустрічаються ще за часів Київської Русі. Згідно з християнськими традиціями, зазначають науковці, у Київській Русі добродійність вважали обов'язковим діянням справжнього християнина.

Перші літописні відомості щодо піклування руських князів про освіту пов'язані з іменем князя Володимира Великого. «Запрошуючи грецьке духовенство для хрещення населення України-Руси, Володимир Великий, хоч сам був неписьменний, дбав про те, щоб разом з християнством перенести з Візантії освіту і все те, що знали греки», – стверджував С. Сірополко.

Повагою до освіти відзначався і Ярослав Мудрий; великий князь Всеволод також давав подаяння на училища; його донька, Янка, заснувала училище при київському Андріївському монастирі, де дівчат навчали читати, писати, співати та займатися рукоділлям. Смоленський князь Роман Ростиславович, онук Мстислава Великого, майже всі свої доходи витрачав на облаштування училищ та утримання найманих учителів, так що, коли він помер, ні на що було його поховати як подобає його званню, і жителі Смоленська зробили добровільний збір на його поховання. Галицький князь Ярослав Осмомисл (1188) за власні кошти заснував училища та примушував ченців навчати дітей грамоти і виділяти на училища частину монастирських прибутків.

За часів Київської Русі з'являються і перші навчальні заклади, ініціаторами відкриття яких були приватні особи. Зауважимо, що питання щодо визначення типу шкіл Київської Русі є суперечливим для дослідників історії вітчизняної освіти, як минулого, так і сучасності. Це пов'язано з існуючими в науковій літературі різними точками зору на рівень освіти, яку надавали тогочасні навчальні заклади.

Переважає більшість сучасних учених визначають школи «учення книжного» як урядові, а школи «майстрів грамоти» – як приватні навчальні заклади. «Спочатку такі училища (школи «учення книжного» – О.Д.) створювалися державою при княжих дворах, але згодом, зі зміцненням церковної організації на Русі, вони поступово переходили до відання церкви», – зазначає авторський колектив під керівництвом академіка РАО О. Піскунова. Просте навчання писати, читати й рахувати, підкреслюють дослідники, здійснювалося частіше за все «майстрами грамоти» і було їхнім основним ремеслом. Ми

підтримуємо думку саме цих дослідників. Однак, незважаючи на існуючі суперечності у визначенні типу шкіл Київської Русі, чітко простежується два їх різновиди. Одні особи, як стверджували Є.Голубинський, М.Лавровський, відкривали в себе вдома школи з благодійною метою – навчити читати божественні книги; інші – зробили собі з того заняття ремесло, через що згодом їх стали називати «майстрами».

У XIV – XVI століттях освітню ініціативу в поширенні знань серед населення продовжують світські «майстри грамоти» та мандрівні дяки. Останні отримали свою назву внаслідок відсутності постійного осідку, через що змушені були переходити з села до села, з хутора до хутора, де навчали дітей читати, писати й співати. Такі вчителі походили з причетників, що не мали місця служби; з відставних піддячих, просто з книголюбів та аматорів шкільної справи. Навчали вони або в себе вдома, якщо мали для цього спеціальне приміщення, або ходили по дворах, наймалися в домашні вчителі й навчали лише дітей тих, хто їх наймав.

Істотного розквіту приватна ініціатива в освіті України досягла за часів українського Відродження. У ході наукового пошуку виявлено, що перший, хто започаткував реформу шкільництва в дусі нової просвітньої програми та своїм меценатством довів, що й слов'янська мова може мати свою граматику та бути придатна до викладу наук, був князь К.Острозький. Близько 1572 року він на свій кошт відкрив школу в Турові, а 1577 р. – у Володимирі на Волині. Пізніше у своїй резиденції в Острозі він заснував перший в історії вітчизняного шкільництва навчальний заклад вищого гуманітарного типу – Острозьку школу, чи Острозький греко-слов'яно-латинський колегіум.

Активну участь у розбудові українського шкільництва в XVI ст. брали також багаті та національно свідомі й патріотично налаштовані українські жінки, стаючи фундаторками українських шкіл. Серед таких меценаток варто відзначити Олену Чорторійську-Горностай, яка в 1596 р. зорганізувала школу в заснованому нею Пересопницькому монастирі. При Почаївському монастирі спорудила школу Ганна Гайська, а в Загаєцькому – Раїна Раймолинська. В цих школах діти вивчали азбуку, молитву читали часослов і Псалтир.

У XVI – на початку XVII ст. приватну ініціативу у справі поширення освіти перехоплюють релігійні об'єднання – братства, які на той час розгорнули найактивнішу діяльність. Саме завдяки сприянню українських православних братств (Луцького, Львівського, Київського і т.д.) на Україні з'явилися перші навчальні заклади, які використали найкращі традиції тогочасної західноєвропейської школи. Прагнучи об'єднати населення для захисту своїх соціально-економічних інтересів, боротьби проти покатоличення і полонізації, вони утворили нові школи, найвідомішими та найвпливовішими з яких були Львівська та Київська братські школи, котрі відіграли суттєву роль у розвитку вітчизняної системи освіти.

Глибокий слід не тільки в громадському, освітньому і науковому житті України та Росії, а й у благодійній діяльності залишив і Феофан Прокопович, якого сучасні дослідники називають людиною нового перехідного періоду вітчизняної культури. У 1721 р. у своєму домі Ф.Прокопович відкрив школу, в якій навчалися хлопці-сироти та діти бідняків [162, с. 240]. Зі школи благодійника

вийшло чимало визначних діячів науки і культури, таких як соратники М.Ломоносова академіки Є.Котельников і О.Протасов, учений Г.Теплов та ін. Найбільш здібних учнів своєї школи Ф.Прокопович направляв для продовження освіти в академічну гімназію або за кордон.

Меценатом у найкращому розумінні цього слова вважають сучасні дослідники і Лазаря Барановича – архієпископа Чернігівського та Новгород-Сіверського, одного з найвизначніших письменників-проповідників XVII століття. Л.Баранович виховав плеяду митців національно-культурної орієнтації, згуртував навколо своєї кафедри яскравих представників української еліти і спрямував діяльність цього своєрідного чернігово-київського науково-мистецького гуртка на служіння рідному народові.

У часи українського бароко значно збільшилася й кількість мандрівних учителів, котрі з власної ініціативи «...несли з собою значний і прогресивний просвітницький рух, який, органічно поєднавши дві стихії, книжну та народну, в якісно новий ідейно-естетичний сплав, залишив неповторний слід в історії нашої національної культури».

Після приєднання Лівобережної України до Московської держави, за доби Руїни, зміни відбулися і в освітньому житті країни. Українська народна освіта, створена зусиллями церкви, інтелігенції, передових кіл козацтва і селянства у Гетьманщині і Слобожанщині, була роздушена російським царизмом. На її зміну прийшли нові школи, переважно приватні пансіони та училища, час появи яких припадає на роки царювання Петра I. Установлено, що друга половина XVIII ст. позначилась в історії України як період значних соціально-економічних перетворень. Саме в цей час остаточно утверджуються кріпосницькі відносини в Росії та в Україні. Катерина II ліквідує Запорізьку Січ й офіційно узаконює на Лівобережжі та Слобожанській Україні кріпосне право. Втрачає свободу козацтво, яке заходами царизму потрапляє в кріпацьку неволю. Щоб зміцнити владу поміщиків, царизм урівняв у правах українську козацьку старшину з російськими поміщиками-кріпосниками. Нащадки тих, хто брав участь у визвольній війні на чолі з Богданом Хмельницьким, переродились у «новоспечених» дворян і дбали, головним чином, про зрівняння в правах з російським іменитим дворянством. Як наголошує І.Іваньо, за окремими винятками, це були люди, в яких духовні потреби витіснені модою – модою збагачення, колекціонування коштовностей, творів мистецтва з метою політичного самоутвердження. З цією метою вони прагнули закріпити відповідний спосіб життя, займаючись перебудовою маєтків на зразок багатих екатерининських вельмож. Не випадково згодом І.Франко, маючи на увазі вищі прошарки українського суспільства, називав XVIII століття віком занепаду й духовної кризи.

Проведене дослідження свідчить, що українська старшина другої половини XVIII ст. намагалася наслідувати іноземне виховання, доручаючи виховувати дітей гувернерам французам або німцям. Так, А.Шафонський, даючи характеристику освітньої справи в Гетьманщині наприкінці XVIII ст., зазначав: «Нині за відсутністю ще гарних гімназій та університетів, заможні дворяни держать учителями іноземців, а інші віддають у Москві, Петербурзі та інших місцях в училища, у кадетські корпуси, а деякі посилають і в чужі краї, так що вже

в малоросійських школах майже самі попівські та інші церковні діти вчаться». Цієї точки зору дотримувався і С.Сірополко, який зауважував, що «українська шляхта нової формації радо горнулася до офіційної школи, що відкривала шлях до службової кар'єри, але байдуже ставилася як до нищення рідної школи, що нею раніше користувалася разом з іншими верствами українського громадянства, так і до утисків царського уряду проти старовинного способу життя українського народу. ... Почала заводити пансіони, закликаючи до них вчителі переважно чужинців».

Отже, накопичені протягом багатьох століть традиції добродійної освітньої діяльності кращих представників вітчизняного політичного, громадського та культурного життя країни; досвід організації та діяльності приватних шкіл різних форм та рівнів; масове захоплення вищих верств українського суспільства французькою культурою, що призвело до появи на терені України приватних навчальних закладів, засновниками яких були іноземці, а також знищення Катериною II традиційної вітчизняної школи заклали міцний фундамент для розвитку приватної ініціативи в освіті України у межах кінця XVIII – початку XX століття.

Проведений науковий пошук свідчить про те, що досліджуване нами явище у межах визначеного нами хронологічного періоду, по-перше, стало суттєвою складником освітніх процесів кінця XVIII – початку XX століття, по-друге, пройшло складний суперечливий шлях розвитку, про що свідчать визначені у ході дослідження етапи: I етап (кінець XVIII ст. – друга половина 20-х рр. XIX ст.) – етап створення юридичної основи для прояву приватної ініціативи в галузі шкільництва, період урядового визнання, унормування діяльності приватних закладів освіти.

Прийняті на цьому етапі урядові постанови чітко визначили механізм дії приватних осіб у галузі освіти, а саме: порядок відкриття приватних навчальних закладів, організацію навчально-виховного процесу, права та обов'язки їх власників і вчителів; шляхи надання благодійних внесків, засоби заохочування приватних благодійників тощо. Особливістю урядової політики стало й те, що прийняті документи залишали місце для можливості самовизначення й творчості приватної ініціативи. Законодавче закріплення юридичної основи організації приватних навчальних закладів сприяло широкому розповсюдженню приватних шкіл і пансіонів на досліджуваному етапі.

II етап (кінець 20-х рр. XIX ст. – перша половина 50-х рр. XIX ст.) – етап придушення приватної ініціативи в освітній галузі та поглинання приватного шкільництва урядовими освітніми закладами.

Характерною рисою урядової політики зазначеного етапу в розвитку досліджуваного феномена стало запровадження цілої низки обмежувальних заборонних заходів, які торкнулись усіх сторін організації та діяльності приватних навчальних закладів і благодійних асоціацій: ускладнення процедури отримання дозволу на їх відкриття; підвищення вимог до майбутніх власників та вчителів приватних шкіл; сувора регламентація навчально-виховного процесу, навчально-методичного його забезпечення тощо. Посилення нагляду за приватною ініціативою, а також жорстка русифікаторська політика призвели до

різкого скорочення кількості приватних шкіл і благодійних організацій; позбавили діючі на ті часи приватні школи та добродійні товариства свободи й можливості творчого самовизначення, призвели до уніфікації навчально-виховних програм приватних училищ з відповідними програмами казенних закладів, перетворили їх на «слухняне знаряддя» освітньої політики самодержавства.

III етап (друга половина 50-х рр. XIX ст. – друга половина 60-х рр. XIX ст.) – етап відновлення попередніх прав приватного шкільництва, вдосконалення його нормативної бази та активного обговорення необхідності надання широких прав для розвитку приватної ініціативи в усіх галузях як шкільного, так і позашкільного просвітництва.

Прийняті внаслідок громадського обговорення законодавчі акти, незважаючи на їх половинчастість і непослідовність, зняття численних обмежень і заборон у галузі освіти сприяли появі нових типів приватних народних шкіл, а також привели до різкого збільшення кількості добродійних організацій та комітетів.

IV етап (кінець 60-х рр. XIX ст. – кінець 80-х рр. XIX ст.) – етап чергового наступу реакції, який позначився заморожуванням процесу розвитку демократично налаштованих приватних навчальних закладів, посиленням русифікаторської політики царського уряду, жорстким регламентуванням благодійної просвітницької діяльності приватних осіб та асоціацій.

Особливістю урядової політики цього етапу було поновлення урядової реакції, що позначилося посиленням нагляду за приватною діяльністю, спрямованою на розвиток вітчизняної школи; встановлення політичного нагляду за власниками та вчителями приватних шкіл тощо.

V етап (початок 90-х рр. XIX ст. – початок 1900-х рр.) – етап офіційного визнання, законодавчого оформлення урядовими колами дій приватної ініціативи просвітницьких, науково-просвітницьких, благодійних організацій, товариств та комітетів у справі розв'язання проблем вітчизняної освіти та появи нових типів приватних навчальних закладів.

Цей час вирізнявся як найсприятливіший в історії розвитку приватної ініціативи в освіті країни, що позначився прийняттям цілої низки законодавчих актів, які юридично закріплювали, а отже офіційно визнавали право участі громадськості, приватних осіб та асоціацій, у розбудові системи освіти, збільшення їх питомої ваги у вирішенні нагальних проблем соціально-економічного, духовного та культурного розвитку країни. Характерним для цього етапу стала також поява нових типів приватних навчальних закладів (народних університетів, курсів, «нових шкіл» тощо); інтенсивне зростання кількості приватних училищ, як професійних, так і класичних; розширення благодійних просвітницьких заходів (проведення народних читань, лекцій, створення бібліотек); збільшення благодійних внесків.

VI етап (1907 р. – до 1917 р.) – етап, характерною ознакою якого стали суперечності: з одного боку, було посилено централізований контроль за діяльністю навчальних закладів і просвітницьких установ, ініціаторами відкриття яких виступали приватні особи та асоціації, політичною благонадійністю їх

організаторів і діячів, а з іншого – розширено повноваження просвітницьких організацій та благодійних установ, створено більш сприятливі умови для подальшого розвитку нових типів приватних шкіл.

Виявлено, що розвиток приватної ініціативи в освіті України наприкінці XVIII – на початку XX ст. мав свої певні особливості: маятниковий та стрибкоподібний характер (посилення урядового контролю над навчальними закладами і просвітницькими заходами, ініціаторами яких виступали приватні особи або організації, збігалось з періодами загострення революційних ситуацій як у самій Росії, так і за її межами. Лібералізація, «потепління» відносин між урядом і приватною ініціативою в галузі освіти зумовлювались підвищенням потреби економічного розвитку країни); відбувався під впливом політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх факторів; зумовлювався впливом двох потужних протилежних за своєю суттю чинників – урядової політики і прогресивного громадсько-педагогічного руху.

Підкреслимо, що розвиток приватної освітньої ініціативи відбувався під впливом політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх факторів; зумовлювався впливом двох потужних протилежних за своєю суттю чинників – урядової політики і прогресивного громадсько-педагогічного руху. Так, до розгляду проблеми внеску приватної ініціативи в розвиток вітчизняної освіти в ці часи зверталися видатні громадські діячі, педагоги-науковці і практики, безпосередні організатори приватних шкіл – Я.Абрамов, Д.Багалій, В.Вахтеров, С.Миропольський, Д.Міллер, А.Окольський, М.Пирогов, В.Стоюнін, К.Ушинський, В.Чарнолуський, М.Чехов та ін. Саме їм належить авторство терміна «приватна ініціатива в справі освіти», який набув широкого використання. Зауважимо, що переважна більшість вищезгаданих авторів визначається одностайністю щодо особливого значення приватної ініціативи в культурному розвитку країни. Практично всі, хто досліджував цю проблему, дійшли згоди, що приватна ініціатива відіграла велику роль у справі об'єднання людей навколо спільної мети, яка має виняткове соціальне значення, сутність якої полягала в здійсненні роботи над «...просвітительством людських знань і над поширенням освіти в народних масах, тобто розвитком саме тієї сторони людського життя, яка осмислює і висвітлює всю тяжку боротьбу людини за краще майбутнє»; вважали її «свіжим та живим прагненням», яке «... хоча й повільно, дедалі ширше та повніше захоплює суспільство, привертає до себе ... симпатії, й зосереджує на собі найдорожчі ... інтереси». Проте в ході дослідження встановлено, що не всі додержувалися такого погляду й навколо ключових моментів проблеми точилася жвава дискусія. Особливої гостроти на той час набула проблема визначення ставлення держави до участі приватної ініціативи в розвитку вітчизняної освіти.

Займаючись дослідженням цієї проблеми, А.Окольський зауважував, що для її розв'язання треба дати відповідь на питання: чи мусять приватні особи, незважаючи на те що освітня галузь перебуває в компетенції держави, мати право відкривати й утримувати навчальні заклади, займатися навчанням і вихованням інших? На думку вченого, справедливе вирішення цього питання є надзвичайно важливим не лише для народної освіти, а в цілому для суспільства.

А.Окольський у своїй роботі «Об отношении государства к народному образованию» дає логічно аргументовану відповідь на порушене питання, розглядаючи його з точки зору історичного досвіду минулого. Обґрунтовуючи право на існування свободи освіти, А.Окольський звертається і до філософських роздумів щодо сутності людини, її «духу», який, за його переконаннями, «за своєю природою є вільним». Вільний дух людини, як стверджував науковець, прагне у своїй діяльності пізнати істину, досягнути мету і сенс людського буття, закони всесвіту. Він непідвладний будь-якому примусу або утискам зовні.

Таким чином, якщо ця внутрішня свобода людини є джерелом для власної свободи освіти, наголошував учений, то стосовно навколишнього світу ця свобода є підставою мати право надавати освіту й іншим: поширювати свою діяльність на навколишній світ, входити у стосунки з іншими людьми; передавати їм здобутки своєї розумової духовної праці на шляху пізнання істини.

Свобода вибору типу й виду навчання, як слушно зауважував А.Окольський, також є одним з невід'ємних, законних прав батьків. Держава, на думку дослідника, не повинна категорично вимагати, щоб батьки, які особисто не займалися освітою своїх дітей, обов'язково навчали їх саме в урядових навчальних закладах, до яких вони можуть не мати належної довіри. Батьки самі мають вирішувати, яка освіта потрібна їхнім дітям і яку вони в змозі їм надати. Тому з батьківського обов'язку виховувати дітей випливає не лише свобода батьків у цьому сенсі, якщо вони займаються цим самотужки, але й свобода, яка дає їм право доручити іншим особам піклуватися про навчання й виховання їхніх дітей, якщо вони самі з якихось причин не можуть займатися цим особисто.

Будь-які утиски батьків щодо реалізації цього законного права, нав'язування їм певної системи освіти, вчителів тощо, з погляду вченого, є обмеженням свободи освіти, необхідної в суспільстві, є позбавленням батьків одного з найголовніших їх прав – права керувати розумовим розвитком своїх дітей, їх навчанням та вихованням.

Зазначимо, що в досліджуваний період у дискусії щодо участі приватних осіб і асоціацій у справі розбудови й функціонування вітчизняної системи освіти активно висловлювались як прихильники приватної ініціативи, так і ті, хто категорично виступав проти неї.

Одним із тих, хто обстоював необхідність дозволу широкої участі приватних осіб у розбудові вітчизняної школи, був Ф.Уманець, який зауважував, що літопис народної освіти рясніє прикладами «зарозумілості політиків і вкрай безглузких їхніх намагань перебудувати на власний розсуд систему народної освіти». «Не встигне один політик зійти зі сцени, як уже інший буде картоновий палац за планом власної фантазії, напевно, ще менш тривкий і довгочасний, ніж споруда його попередника. Він і гадки не має, що призначення його аж ніяк не в тому, щоб будувати палаци за власним планом і тішити власну уяву, а в тому, щоб дати можливість іншим, більш скромним одиницям, на їх смак, звести більш скромні, але менш хиткі будівлі».

Серед тих, хто виступив проти надання можливості участі в побудові системи народної освіти приватним особам, земствам та іншим суспільним інституціям, слід назвати попечителя Київського навчального округу 90-х рр. XIX

ст. О.Мусіна-Пушкіна. Підкреслимо, що урядовець наполягав на неприпустимості виходу з-під контролю і нагляду держави як народних шкіл, так і початкової освіти в цілому, мотивуючи свій погляд тим, що держава одна тільки може «вести її (народну освіту – О.Д.) згідно зі своїми видами, а це є одним з найважливіших державних завдань, від яких уряд у жодному разі не має права відмовитись, якщо не бажає добровільно втратити весь свій авторитет в очах молодого покоління».

Супротивники державної системи освіти, як свідчить проведений науковий пошук, стверджували, що вона потопає в рутині, гальмує суспільний прогрес, а тому перешкоджає будь-яким корисним зрушенням та нововведенням. Супротивники свободи освіти, з іншого боку, наголошували на тому, що приватні навчальні заклади надміру захоплюються всілякими новаціями і внаслідок цього надають поверхові знання та не приносять належної користі суспільству.

Відстоюючи свій погляд щодо ролі приватної ініціативи в розвитку освіти, А.Окольський звертався до аналізу стану та змісту державної освіти. Науковець визнавав, що доводи її прихильників певною мірою мають сенс. У державних навчальних закладах, зазначав дослідник, методи викладання, підручники, загалом усе має бути визначено наперед, однаково для всіх, згідно із затвердженим планом. Ніякого різноманіття тут не повинно бути. Та зрозуміло, слушно зауважував А.Окольський, що держава, запровадивши одну для всіх систему освіти, яку вона сама вважає найкращою, не має наміру якось її змінювати; цьому на заваді стоїть сам державний устрій, який передбачає сталість і непохитність усіх державних інституцій, який законодавчо гарантує заборону надто поспішних реформувань. Природно, писав дослідник, що внаслідок цього держава воліє сліпо дотримуватися всього застарілого, рутинного в галузі освіти. Така сліпа схильність до застарілого, всупереч здоровому глузду, тобто рутини, як справедливо стверджував науковець, є однією з головних перешкод на шляху суспільного прогресу. Будь-які зміни на краще потребують перевірки досвідом, проте державні навчальні заклади, за їх суцільної одноманітності, якихось окремих експериментів робити не можуть, а запроваджувати щось нове в більшому обсязі вони також не мають змоги, позаяк будь-яке нововведення держава має сприймати надзвичайно обачливо, бо від цього може залежати майбутнє всього народу.

Держава, вимагаючи навчання в усіх навчальних закладах за єдиною методикою, наголошував А.Окольський, може наразитися на небезпеку однобічного напрямку, що, безумовно, негативно позначиться на якості народної освіти. Така система перешкоджає народу розвивати всі свої здібності й творчі можливості, а відтак неминуче призведе до того, що він поволі залишиться далеко позаду інших народів, які не мають таких обмежень для свого волевиявлення.

Натомість свобода освіти, тобто, в сучасному розумінні, участь приватної ініціативи в цій галузі, дозволяє уникнути вищезгаданих недоліків. Звичайно, писав А.Окольський, свобода освіти може мати певні вади, які піддають критиці її супротивники. Так, поза сумнівом, зазначав науковець, що люди, які прагнуть змінити систему освіти на краще, шукають нових засобів для скорішого досягнення цієї мети, відмовляючись іти застарілими проторованими шляхами, можуть припуститися помилок, і через це деякі їхні спроби не матимуть очікуваних результатів або навіть можуть виявитися марними. Попри це, на

переконання А.Окольського не можна заперечувати корисність і необхідність існування свободи освіти. Корисність виявляється насамперед у тому, що приватна освіта протидіє духу рутини, яким проникнуті державні навчальні заклади, що вона намагається запроваджувати нові методи навчання, утім як держава навряд чи зважиться на будь-які зміни.

Приватні навчальні заклади, як слушно зазначав дослідник, передусім, здатні до таких експериментів, оскільки вони сподіваються завдяки поліпшенню методів навчання привернути до себе увагу громадськості та учнів, деякі ж невдалі спроби не в змозі завдати значної шкоди ні суспільству, ні самим учням, які в іншій школі швидко зможуть виправити хиби попереднього навчання. Невдалі починання самі по собі вже є покаранням для їх винахідника, адже в разі неуспіху навчальний заклад залишиться порожнім. Новатори у справі освіти, з погляду А.Окольського, майже завжди бувають зразковими педагогами, бо вони, натхненні палким бажанням досягти поставленої мети, жертвують усім заради торжества своєї ідеї. Для них успіх нововведення нерозривно пов'язаний з їхнім особистим успіхом, зі славою, пошаною, а також і з матеріальною вигодою.

Отже, навіть якщо якість їхнє починання виявиться даремним, то сама їхня діяльність не може завдати великої шкоди. Через це свободу освіти слід визнати джерелом будь-якої реформи. Вона компенсує однобічність, яка переважає в державній освіті, а тому є не лише нешкідливою, але надзвичайно корисною й необхідною. Змагання між державною освітою, з одного боку, й приватною, з іншого, даватиме найкращі результати, адже обидві ці форми освіти будуть доповнювати одна одну та в такий спосіб виправляти свої недоліки.

Такої ж думки дотримувався Ф.Уманець, який вважав, що, навіть якщо децентралізація освіти не дасть народним школам жодних позитивних результатів, все одно користь від неї буде надзвичайно великою вже тому, що вона протидіятиме наступам реакційної державної політики. Центральна державна адміністрація, поставивши собі за мету все зважити, все виміряти, на все накласти своє тавро й печать, писав учений, ризикує не лише подеколи видавати правила про поклони, але й зробити значно більшу помилку. Якщо земство допустить помилку у справі влаштування шкіл, то це буде 1/100 тієї помилки, яку може зробити держава, і помилку земства легше помітити, легше виправити, не витрачаючи зайвого часу й коштів. Якщо ж, організуючи школи на всьому просторі держави, припуститься помилки вище центральне керівництво, то це буде помилка «на всю Росію». Здалеку її буде важко помітити, аж доки вона встигне поширитися та спричинити негативні наслідки, а відтак буде важко виправити. Увільнившись від обов'язків, які краще за неї можуть виконати інші – земства, громада, приватні особи, центральна влада матиме можливість досконало виконувати саме ті обов'язки, які здатна виконати лише вона.

Приватна освіта, як стверджували її супротивники, не може забезпечити належної якості навчання через те що в приватних закладах можуть працювати некваліфіковані вчителі, а існування державної монополії на освіту, на їхню думку, повністю унеможлиблює таку істотну ваду. Державні органи, підкреслювали вони, призначають учителів лише після ретельної перевірки їхніх знань і досвіду, тому кожний, хто виявиться фахово непридатним, буде негайно

усунутий з посади. Такі доводи на користь державної освіти, з погляду А.Окольського, є безпідставними й непереконливими. Не слід перекручувати розуміння сутності свободи освіти, наголошував учений, вона зовсім не означає, що хто завгодно матиме право відкривати навчальний заклад і навчати дітей, незалежно від того, чи має він відповідні здібності та знання. Також даремними є побоювання щодо морального складу вчителів. Не слід навіть припускати й гадки про те, що дітей навчатимуть позбавлені морального обов'язку особи, які матимуть змогу безкарно прищеплювати учням аморальні погляди, зловживаючи довірою батьків. Тут також приватна освіта надає більше гарантій проти будь-яких зловживань, ніж монополія держави. Державна монополія на освіту дозволяє, так би мовити, приспати пильність і обачливість батьків, бо вони, віддавши дітей до школи, вже не звертають увагу на поведінку та моральний склад учителів, покладаючись на належний нагляд з боку керівництва, але забувають в цей час, що шкільний нагляд може виявитися недостатнім і що їхня безпосередня участь у такому нагляді є конче необхідною. Тимчасом як при свободі освіти і батьки, і громада, і вільна преса здійснюють найпильніший нагляд за вчителями, не дозволяють їм ніяких зловживань, а в разі виявлення таких кожний окремий випадок підлягає суду громадськості. За такого суворого нагляду негативний моральний вплив, якого так побоюються супротивники приватної освіти, є майже неможливим, адже жоден його прояв не можна приховати від зацікавлених сторін.

Для пошуку відповіді на порушене питання, на думку А.Окольського, доцільно звернути увагу також на стан навчальних закладів у першому і другому випадках. «Необмежена свобода освіти й відсутність будь-якого втручання держави в цю галузь, – зауважував дослідник, – неодмінно спричинили б значні недоліки. З одного боку, існували б різноманітні методи навчання, змагання та всі позитивні наслідки, до яких може привести активна діяльність приватних осіб, котрі знають, що їхній успіх залежить лише від власних зусиль. Та з іншого боку, виявилось би, що лєвова частка цих здобутків припадає тільки на густонаселені, багаті місцевості, які в змозі належним чином заохочувати вчителів. Проте бідні місцевості, маленькі села, де лише декілька дітей потребують навчання, але їхні батьки неспроможні утримувати вчителя, залишаються взагалі без будь-яких закладів освіти. Навчальні заклади в такому разі існували б тільки у великих містах, там, де вони давали б матеріальний зиск, а у віддалених куточках, де єдиною винагородою для вчителя є усвідомлення того, що він виконує свій священний обов'язок, люди не могли б здійснити свого бажання здобути освіту. Взагалі, приватна освіта здатна задовольняти потреби вищих верств суспільства, та вона втрачає сенс, коли йдеться про незаможне населення, яке так само потребує навчання. У країнах, де існувала б лише освіта, яку надає приватна діяльність, були б видатні філософи, історики, поети, але їх оточувала б юрба невігласів, позбавлена будь-якої освіти. А втім, якщо вони своїми творами уславлюють державу, то освіта народу є однією з головних умов добробуту й розвитку суспільства і держави. Тому держава мусить своєю діяльністю виправляти вади приватної освіти, позаяк вона зобов'язана забезпечити однаковою освітою всі верстви суспільства».

Проведений науковий пошук дозволяє стверджувати, що заслугою вітчизняних педагогів є не тільки підкреслення особливого статусу приватної ініціативи в розвитку освіти, а й визначення форм її прояву. Так, у ході аналізу історико-педагогічних джерел установлено, що одним із перших проявів приватної ініціативи в освіті науковці та прогресивні громадські діячі досліджуваного періоду вважали благодійні внески окремих осіб на справу розвитку освіти. Саме їм, наголошували вчені, належить провідна роль у справі народної освіти. Зазначимо, що до аналізу різних форм благодійної діяльності в галузі освіти в різні часи зверталися Д.Багалій і Д.Міллер П.Георгієвський, С.Гогель, Л.Ляшкевич, Є.Краснопольов, Е.Максимов, О.Пругавін, Н.Савицький і П.Євстратов та ін. Усі вони обстоювали думку про безпосередній зв'язок благодійності з християнством.

У ході наукового пошуку виявлено, що однією з найбільш поширених форм прояву приватної ініціативи в справі освіти, на думку педагогічної громадськості досліджуваного періоду, стало відкриття приватних шкіл. Зазначимо, що заснування окремими особами, як співвітчизниками, так і іноземцями, що мали російське підданство, приватних навчальних закладів, а саме пансіонів, училищ, гімназій і т.д. – отримало в педагогічному науковому середовищі декілька назв – «приватне педагогічне підприємництво» (В. Стоюнін), «приватна ініціатива» (Ф. Уманець, С. Сірополко, О. Пругавін та ін.), «приватна свобода у справі освіти» (А.Окольський).

Установлено, що перші публікації стосовно організації приватних навчальних закладів з'явилися наприкінці XVIII ст., під час появи в Україні світських приватних освітніх закладів – пансіонів, гімназій, училищ тощо. Зазвичай це були повідомлення про відкриття тієї чи іншої приватної школи, що друкувалися в тогочасних виданнях або в меморіях. Як правило, такі оголошення мали переважно «рекламний» характер. Зазначимо, що, аналізуючи історію організації та діяльності перших приватних шкіл, видатний вітчизняний педагог В.Стоюнін писав, що «начала», які було покладено в основу організації приватних середніх шкіл того часу, «були суто спекулятивними». А тому і школи, зазначав педагог, перетворювались на фабрики, де фабрикували дітей до іспитів; батьки, віддаючи своїх чад у такі дресирувальні навчальні заклади, не здійснювали й розмови про правильне та корисне виховання, про розвиток дитини та про все те, про що «підкується педагогія». «Їм потрібно було тільки те, щоб їхні діти вступили до певних казенних закладів; інших вимог вони не ставили; і діти дійсно поступали в такі заклади. Якщо в той час хтось справді надумав би заснувати приватне училище суворо на педагогічних засадах, не заявивши, що в ньому будуть готувати до різних привілейованих шкіл, то навряд його починання могло б довго протриматися», – наголошував дослідник.

Діючі наприкінці XVIII – на початку XIX ст. приватні навчальні заклади, власниками яких здебільшого були іноземці, отримали з боку тогочасної громадськості переважно критичні зауваження щодо їх організації та діяльності. Так, у ході наукового пошуку виявлено, що одним із перших, хто звернув увагу на аналіз наслідків «модного» навчання тогочасної молоді, переважно вищих станів, у вищезазначених типах шкіл і став на захист національної гідності, був

Г.Сковорода, в особі якого вітчизняна культура має оригінального мислителя і письменника, чия пристрасна думка не бажала й не могла миритися з несправедливою, ворожою соціальною дійсністю. Мислитель викривав і засуджував антинародне шляхетсько-аристократичне виховання, зазначав, що воно є «орудием злобы», дає «бешенству меч» в руки: «...У них науки, яко же на торжищах купля, кипять і мяутся. Обаче они хижнее суть птиц, невоздержание скотов, злобне зверей, лукавее гадов, беспокойнее рыб, невернее моря, опаснее африканських песков...».

Кількість критичних зауважень щодо дії приватних навчальних закладів засновниками яких були чужинці, згодом значно зростає. Переважна більшість їх припадає на час пробудження національної самосвідомості, на початок ХІХ століття. Так, гострій критиці піддавав захоплення тогочасної молоді іноземним вихованням В.Каразін. Наголошуючи, що освіта дворян – це розвиток і престиж держави, просвітянин у праці «Практичний захист від іноземців» писав: «Наше дворянство почало доручати своїх дітей іноземцям, воно не шкодує коштів на їх утримання та на закордонні подорожі ... Тривка звичка зробилася нарешті пристрасною. Таким чином, вивчаючи чужі мови змалку, вони віддалялися від своєї власної».

Зазначимо, що науковець, перш за все, піддав критиці низький рівень освіти учителів-іноземців і навчальних посібників, якими вони користувалися. У статті «Щира правда без жодного прикрашення або перебільшення» В. Каразін з гумором розповідав про власний досвід спілкування з іноземними викладачами «високої кваліфікації», які часто не знали навіть мови, історії та звичаїв нашого народу. Говорячи про шкоду, якої завдають дітям дворян такі горе-вихователі, просвітянин засуджував уряд за те, що в сучасній йому Росії нічого не робилося для підготовки й заохочення вчителів-росіян.

Такої ж точки зору додержувався і видатний вітчизняний педагог, лікар, просвітянин І.Орлай. У статті «Про необхідність вивчати переважно рідну мову та дещо про вивчення мов іноземних», яка являє собою звернення до міністра народної освіти, педагог запропонував змінити порядок викладання мов у Ніжинській гімназії. На його думку, освіта має бути критерієм громадської користі людини, а молодь повинна керуватися передусім усвідомленням власної відповідальності перед суспільством. Просвітянин наголошував, що одним з основних завдань школи має стати виховання в молодого покоління почуття гордості за свій народ і його мову, оскільки саме мова віддзеркалює моральні й розумові здібності народу, його громадянські ідеали. У часи, коли більшість предметів у привілейованих навчальних закладах викладалися іноземними мовами (німецькою, французькою), педагог твердив, що в системі вивчення мов перше місце має посідати рідна. Він закликав оберігати рідну мову від засилля іноземних слів, а вивчення іноземних мов хоч і вважав важливою ланкою освіти, але підкреслював, що його слід здійснювати не за рахунок інших дисциплін.

Автор статті «Відповідь на лист пана Луки Говорова, надрукований ... під назвою „Лист із міста N.N. до столиці”» яскраво змальовує картину наслідків захоплення дворянськими родинами вихованням «на французький манер».

Цінність висловлювань представників тогочасної прогресивної громадськості складає не лише проведений ними аналіз недоліків приватної освіти, а й конструктивні пропозиції щодо їх подолання. Так, шлях розв'язання вказаної проблеми автор статті «Про нові благородні училища, засновані в Росії» бачив у підготовці власних, вітчизняних педагогів та заміні ними іноземних учителів. «У нас не буде досконалої моральної освіти, доки не буде своїх гарних учителів, котрі єдині здатні вселяти в юне серце почуття і правила справжнього громадянина», – стверджував він. Цієї ж точки зору дотримувалася переважна більшість тих, хто цікавився справою освіти майбутнього покоління країни.

Друге місце за кількістю критичних зауважень щодо діяльності приватної школи зазначеного періоду посіла приватна жіноча освіта. Серед недоліків останньої передусім відзначали і цільове призначення таких шкіл, і репродуктивні методи викладання, які зводилися переважно до механічного зазубрювання навчального матеріалу, і навчально-виховну програму деяких шкіл тощо.

Прямо пропорційно зростала й кількість пропозицій щодо їх подолання та підвищення ефективності роботи приватних жіночих шкіл. Одним з таких заходів, на думку В.Стоюніна, повинно було стати керівництво університетів організацією навчально-виховного процесу приватної школи. У 20-х рр. XIX ст. характер зауважень щодо діяльності приватних шкіл змінюється. Так, у періодичних виданнях того часу можна зустріти публікації, автори яких схвально оцінюють наслідки приватної освіти. Дописувачі ретельно зупиняються на побудові навчального процесу в приватних школах, описують деякі події (іспити, урочисті акти), що відбувалися в них. Наприклад, автор статті, яка була надрукована в журналі «Украинский вестник», схвально оцінюючи в цілому знання, що отримали учні приватних шкіл міста Харкова, зауважує, що саме така форма організації навчання дала можливість досягти таких успіхів. Подібні звіти про проведення іспитів у приватних навчальних закладах можна було зустріти також у місцевих газетах, наприклад у газеті «Харьковские губернские ведомости».

У 1848 р. Московським товариством сільського господарства було видано збірник С.Маслова «Про всенародне поширення грамотності в Росії на релігійно-моральних засадах», у якому також було позитивно оцінено діяльність приватних шкіл для кріпаків, ініціаторами створення яких були вітчизняні землевласники.

Збільшення кількості робіт, присвячених приватній освіті, розширення їх тематики збіглося зі змінами, що відбувалися у 50–60-х рр. XIX століття. У періодичних виданнях того часу з'явилася ціла низка публікацій, у яких широко обговорювалися питання організації й діяльності приватних шкіл, переваги та недоліки таких закладів, формування викладацького складу тощо.

Проведене дослідження свідчить, що найбільшу увагу педагоги-науковці другої половини XIX – початку XX ст. приділяли теоретичному обґрунтуванню головних засад організації та практичної діяльності вітчизняних недільних шкіл, «новому освітньому закладу, цілковито завдяченому приватній ініціативі». У свою чергу, видатний вітчизняний педагог В.Вахтеров дав таку назву ініціативному руху як окремих осіб, так і цілих організацій щодо відкриття недільних шкіл – «приватний почин у справі народної освіти».

Установлено, що недільні школи стали предметом жвавої дискусії в періодичних виданнях того часу. Аналіз ролі та завдань недільних шкіл у справі поширення грамотності серед дорослого населення, історія їх відкриття, внесок видатних діячів вітчизняної науки і освіти в цю справу, методи, форми та засоби, які повинні бути на озброєнні в навчальному процесі цього типу закладів, досвід поширення знань, апробований у полтавських і київських школах, – усе це активно обговорювалося прогресивними представниками освіти, науки, громадськими діячами того часу – Я.Абрамовим, В.Вахтеровим, С.Миропольським, М.Пироговим, К.Ушинським та багатьма іншими. Зауважимо, що всі вони були не сторонніми споглядачами, а безпосередніми організаторами та учасниками цього процесу. Про недільні школи писали різні видання – «Журнал Министерства Народного Образования», «Черниговский листок», «Московские ведомости» і т.д.

Найбільша кількість публікацій, які аналізували приватну жіночу ініціативу в галузі народної освіти, була присвячена Х.Алчевській – видатній українській просвітителі, котра відкрила недільну школу в Харкові. Саме з нею зазначають дослідники, був пов'язаний процес відродження недільних шкіл у 70-х роках XIX століття. «Важко уявити собі іншу особу, яка б з великим успіхом могла взяти на себе це завдання. Здібності письменниці, мистецтво володіння словом та здатність переконувати людей, стійка енергія, яка не зупинялася перед перешкодами, хист до ініціативи, гарні статки, життєвий такт, гаряча, вражаюча слухачів віра в свою справу, талант педагога, – усе в ній з'єдналося для того, щоб забезпечити успіх узятого на себе завдання – зберегти «священне вогнище» до кращих часів та передати його іншим, коли російське суспільство стане готовим знову відгукнутися на заклик до участі в справі народної освіти», – саме так про неї писав В.Вахтеров.

Важливе місце в науковому доробку педагогічної громадськості другої половини XIX – початку XX ст. посіли роботи, присвячені аналізу проблем розвитку професійної освіти. Зазначимо, що питання про необхідність розповсюдження і розвитку спеціальних професійних навчальних закладів, як відомо, завжди хвилювали прогресивну педагогічну та громадську спільноту. Так, перші згадки про приватні навчальні заклади, які надавали спеціальну освіту, знаходимо наприкінці XVIII – на початку XIX ст., коли почали складатися елементи майбутньої системи професійної освіти, спричинені розвитком продуктивних сил і капіталістичних відносин. Особливої актуальності вони набули після скасування кріпацтва. Наголошуючи, що професійна освіта є «життєвою потребою нації», а також необхідною умовою «...для добробуту і навіть для існування країни...», представники передової педагогічної громадськості виступали проти ранньої професійної підготовки; засуджували «однобокий спеціалізм»; боролися за те, щоб спеціальна освіта базувалася на міцному фундаменті загальноосвітніх знань. Усі вони були гарячими прихильниками не тільки необхідності забезпечення широких мас обов'язковою доступною загальною освітою, але й поширення серед них реальних та професійних знань.

Аналіз виступів прогресивної інтелігенції свідчить, що значна частина їх була спрямована проти існуючої в країні практики навчання дітей у ремісників удома, коли «безсловесних, безпорадних дітей і підлітків віддавали в цілковите розпорядження хазяїв-ремісників». Так, з її критикою виступив К.Гумберт. Учений різко засуджував зловживання хазяїна-ремісника щодо учня. Замість навчання, писав К.Гумберт, «дитину багато років примушують виконувати роль домашньої прислуги, мити підлогу, нянчити хазяйських дітей, бігати безліч разів на день до крамниці, а то й до шинку за горілкою. За погане виконання численних обов'язків учня не б'є хіба що лінивий: хазяйка б'є за те, що не зумів заколисати вередливу дитину, підмайстри за те, що не вкрав у хазяйки огірків на закуску, хазяїн, через те що п'яний та йому треба когось побити. Крім того, що учня б'ють, його погано годують, іноді, щоб покарати, взагалі залишають без обіду, його погано одягають ... Трапляються випадки втечі й самогубства дітей, внаслідок поганого поводження з ними хазяїна. Нарешті, є ще й страшне зло в житті ремісничих учнів і учениць – непосильна, надто довга робота», – зазначав науковець.

Величезну шкоду практики «учнівства» у приватних майстрів для морального, фізичного й розумового розвитку дітей переконливо розкрив і К.Ушинський у статті «Необхідність ремісничих шкіл у столицях». Підкреслюючи необхідність створення ремісничих шкіл і класів, педагог писав, що дитина, навчаючись ремесла, повинна залишатися серед дітей і перебувати «під керівництвом таких дорослих людей, які бачили б у ній дитину та майбутнього громадянина й трудівника, а не робочу силу, якою вже можна скористатися».

Наголошуючи на необхідності створення вітчизняної системи професійної освіти, А.Обухов, у свою чергу, висунув цілу низку вимог щодо організації професійних шкіл, які, з його погляду, повинні «бути співзвучні тим же вимогам, які ми ставимо народним школам». Професійна школа, наголошував дослідник, повинна «готувати до життя, вивчати не предмети, а саме життя; бути щільно пов'язана з довкіллям; обмежувати свій матеріал; концентрувати увагу учнів в одному напрямку; класти в підмурівок усього сучасні завдання боротьби за існування, тобто розвиток громадськості та вміння використовувати багатства і сили природи».

Щоб задовольнити всі ці вимоги, зауважував А.Обухов, професійне навчання не може обмежитися лише самою технічною стороною. Воно повинно включати економічну та суспільну підготовку до подальшого життя і професії учнів. Сюди входять: розрахунки вартості, закупівля, продаж, ринки та інші арифметичні й економічні розрахунки; ділова кореспонденція; рахівництво; правовий статус і найважливіші випадки в подальшому житті; зв'язок окремих людей і професій, кооперація для закупівлі матеріалу виробництва, продажу; практика спільного ведення якоїсь справи. Усі так звані загальноосвітні предмети (російська мова, арифметика, географія), на думку дослідника, повинні працювати в тому ж напрямку. Подібною точки зору додержувався і В.Стоюнін, який зазначав, що в професійних навчальних закладах учні повинні набувати таких знань, що «мають не лише педагогічне значення, а й можуть бути пристосовані до життєвих потреб. До таких належать живі європейські мови, креслення у великому обсязі,

наприклад зйомка моделей, машин, ґрунтового знання деяких розділів хімії, елементарні знання з механіки; не можна при цьому не вказати й на технологію, яка хоч і призначена до викладання в реальних казенних гімназіях, але, по можливості, нею слід доповнити реальний гімназичний курс. Звичайно, ці курси не повинні перетворювати училище на спеціальний заклад, тобто виключно мати на меті пристосування наук до практики, щоб отримувати від цього лише матеріальну вигоду. Важливе місце в навчальній програмі реального училища, наголошував науковець, повинні займати література та історія, які «розглядаючи життя людини в різні моменти й за різних обставин, здатні переважно роз'яснювати інтереси людства, громадянства і суспільства. Отже, вони разом з реальними науками дадуть те, що необхідно для людини в сучасному житті; вона буде розвиненою і морально і розумово, і матиме змогу чесним шляхом здобувати все потрібне їй для життя».

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у науковому просторі з'явилися публікації, автори яких – педагоги, науковці, провідні громадські діячі – саме в розвитку приватної ініціативи вбачали шлях подолання існуючих недоліків вітчизняної системи освіти. Так, надаючи приватній педагогічній ініціативі особливого значення, В.Стоюнін її засобами пропонував розв'язати проблему невстигаючих та морально розбещених дітей. Педагог наголошував, що в кожній гімназії або відповідному до неї училищі є учні, які, с'як-так дійшовши до III – IV класу, не в змозі продовжувати навчання через свої вкрай обмежені здібності. «Їхня природа є такою вбогою, розумові сили так уповільнено розвиваються, що йти нарівні з товаришами вони не спроможні. Зробити будь-які висновки, перейти до сфери скільки-небудь абстрактного мислення – для них це вже є найжорстокіші торттури; а між тим деякі з них працюють дуже старанно, та результати їхньої праці виявляються мізерними. ... Вони мучаться самі, мучать викладачів, і випереджають своїх товаришів по класу лише за віком, який, зрештою, і примушує їх покинути училище». Такі особистості часто здібні до нескладних спеціальностей, що не потребують значного розумового розвитку і наукових знань, та до деяких ремесел. Останніх можна навчитися лише в ремісників, які беруть до себе учнів на декілька років майже в кабалу без усякої поруки, що будуть дбати про успіх учня і що зроблять з нього гарного ремісника, передавши йому все, що для цього потрібно. Більша частина їх, навпаки, побоюючись конкуренції в майбутньому, зроблять зі своїх учнів лише абияких підмайстрів, а не гарних майстрів. Притому суворе й нерідко нелюдське поводження з учнями, моральне знівечення роблять цю сферу непривабливою. Було б дуже корисним таке спеціальне училище, до якого б могли поступати учні з III – IV класів гімназії, писав В.Стоюнін, та з якого виходили б гарні ремісники з ґрунтовним знанням свого ремесла і з належним моральним розвитком.

Щодо проблеми морально розбещених дітей, то В.Стоюнін цілком слушно зауважував, що не можна допускати в суспільне життя людину, яка згодом обіцяє стати злочинцем та «болячкою» суспільства. «Потрібно, – наголошував учений, – ужити заходів, поки є час, і врятувати нещасного від майбутніх злигоднів, які очікують його за злочинну діяльність».

У приватній ініціативі педагоги-науковці вбачали також шлях подолання недоліків «окремого родинного виховання» та навчання в таких школах, де забагато дітей. Так, у 1874 р. В.Євтушевський на одному з засідань Педагогічного товариства проголосив проект статуту родинної школи, ініціаторами відкриття якої мали стати батьки учнів.

На початку ХХ ст. дедалі частіше лунають виступи прогресивної вітчизняної інтелігенції щодо надання права навчати дітей у школі рідною мовою. Зазначимо, що саме в поширенні й розвитку приватної ініціативи в галузі освіти провідні українські вчені, видатні громадські діячі вбачали можливість реалізації ідеї побудови національної школи з рідною мовою навчання. Так, вважаючи своїм нагальним завданням сприяння організації в Галичині розгалуженої системи національної освіти, М.Грушевський виступає на сторінках українських видань із обґрунтуванням необхідності заснування українських приватних гімназій і закликає не очікувати для цього дозволу галицького сейму. Він обстоював думку про те, що серед низки національних проблем це є найневідкладнішою. Для її практичної реалізації просвітянин пропонував використовувати кошти, зібрані українською громадою для будівництва театру.

Жоден з'їзд в освітніх справах, що відбувався в Росії від початку ХХ ст. до 1917 р., за даними історико-педагогічних джерел, не пройшов без того, щоб у тій чи іншій формі не зачепив питання про право навчати дітей у школі рідною мовою. «З-поміж усіх освітніх з'їздів того часу, – зазначав С.Сірополко, – найбільшого розголосу набрав I Всеросійський з'їзд у справі народної освіти, що відбувався в Петербурзі з 23 грудня 1913 р. – по 3 січня 1914 р.». У резолюції цього з'їзду, у пункті б, прямо було сказано про необхідність «надання приватним особам і товариствам права відкривати й утримувати школи з рідною мовою навчання спеціальні і загальноосвітні, пристосовані до побутових і релігійних особливостей місцевого населення».

У ході наукового пошуку виявлено, що наприкінці ХІХ ст. значно зростає кількість публікацій, присвячених аналізу теоретичних засад і практичного досвіду організації та діяльності шкіл у різних країнах світу. Так, у науковому обігу з'являються російськомовні переклади праць закордонних педагогів-реформаторів Г.Спенсера, В.Лая, О.Декролі, Е.Демолена тощо. У цей час жвава дискусія точилася й у періодичних виданнях педагогічного спрямування щодо нових течій у педагогіці Західної Європи та Північної Америки. Так, у часописах «Вестник воспитания», «Русская школа», «Учитель», «Журнале Министерства народного просвещения», «Вестник Европы» були надруковані статті В.Анрі, П.Міжуєва, І.Житецького, О.Музиченка, С.Русової та ін. Предметом вивчення вітчизняних дослідників були різні напрями розвитку теоретичних досліджень з педагогіки та психології західноєвропейських та американських науковців; практичний досвід організації початкової, середньої та вищої освіти в закордонних країнах, шляхи розв'язання проблеми професійної, сільськогосподарської освіти; досвід організації та діяльності нових типів навчальних закладів – «нових шкіл», «трудова шкіл» тощо. Метою цих публікацій, як зазначали самі їх автори, було прагнення «зацікавити практиків останніми досягненнями зарубіжної педагогічної думки» (В.Анрі), «розкрити очі та поцікавитись іншими галузями знань з метою

відшукання шляхів виходу на широку дорогу доцільного використання власних сил» (Є.Лозинський), «необхідності використання чужого досвіду для перевірки власних спостережень у себе вдома, з метою навчитись вірно виділяти те, що складає у справі виховання національні особливості школи, ... що є необхідною основою кожної наукової школи; ... вивчення шкільного питання інших країн, що позбавить ... від необхідності повторювати ту кількість дослідів і експериментів, яку вже здійснили школи інших країн і результати яких уже відомі» (П.Капніст).

Наслідком активного вивчення зарубіжного передового досвіду стала поява нових типів приватних середніх навчальних закладів – чудово організованих шкіл, що переносили з Західної Європи практику так званих «нових шкіл». Зазначимо, що найбільшого поширення серед засновників та викладачів приватних шкіл дістали погляди західноєвропейських та американських педагогів, а особливо ідеї вільного виховання в інтерпретації К.Вентцеля.

Установлено, що «нові школи» отримали переважно схвальну оцінку з боку прогресивної громадськості. Проти їх появи виступили лише більшовики, які, за даними радянських дослідників М.Константинова, Є.Мединського А.Пінкевича та ін., «...послідовно боролися з негативними явищами в галузі створення шкіл нового типу, відзначаючи їх вади». Більшовицька преса, як зазначав М.Константинов, негативно відгукнулася на відкриття приватних «нових шкіл», давши зі своїх позицій соціальний аналіз цього явища. Так, у 1911 р. у газеті «Звезда» була опублікована стаття «Нові школи», у якій відзначалося, що в «нових школах» «панувала безпринципність, виховання в них відвертало молодь від політики. Учні старших класів відчувають і усвідомлюють усю подвійність і ненормальність стану речей у новій школі, та навряд чи розуміють, наскільки це для них шкідливо. Вони відчувають тільки розчарування, невдоволення, порожнечу, самі усвідомлюють однобічність своїх знань». «Та найбільша шкода, – наголошувалося в публікації, – крайній індивідуалізм, особливий настрій суцільної байдужості до всього. Поверховість суджень і відсутність принципів – ще не усвідомлена учнями, бо зважити на неї в юнацькі роки надзвичайно складно. Не к таких школах знайде задоволення молодь і не такі школи можуть підготувати справжніх громадян».

Особливою заслугою прогресивної педагогічної громадськості досліджуваного періоду є те, що, підкреслюючи значення приватної школи в задоволенні освітніх потреб населення, педагоги, вчені, громадські діячі наголошували на необхідності створення сприятливих умов для існування приватних навчальних закладів. Насамперед, занепокоєння тогочасних передових громадсько-педагогічних кіл викликала урядова політика в галузі освіти. Так, даючи оцінку численним урядовим постановам щодо діяльності закладів освіти всіх типів і рівнів, вітчизняна інтелігенція зауважувала, що всі вони спрямовані на придушення внутрішньої ініціативи, позбавлення освітніх закладів права самостійного визначення. «Однією з найгірших традицій нашої шкільної адміністрації, – наголошував Ф.Уманець, – є звичка безперестанно втручатися і вносити зміни у справу народної освіти. Внутрішнього, самостійного, незалежного від міністерства життя наша школа давно не має. Увесь її розвиток у XVIII і XIX

ст. полягав у підкоренні зовнішнім утискам випадкових адміністративних розпоряджень».

Особливої значущості ця проблема набувала в контексті розвитку приватної освітньої ініціативи в цілому. «...Приватна підприємливість у нас викликає ще так мало добросовісних діячів, – стверджував В.Стоюнін, – що обмежувати її різними дріб'язковими постановами та суворо підкоряти волі сторонніх осіб все одно, що не давати їй необхідного простору для розвитку та, як наслідок, заглушати її». Цієї ж точки зору дотримувався і С.Миропольський. Приватна ініціатива та участь у справі народної освіти, підкреслював він, є справа вільна. «Усякі утиски тільки паралізували би її енергію. Тут, як і в усій шкільній та педагогічній справі, цілком доречним є девіз безсмертного слов'янського генія: «*Omnia sponte flyantabsit violenta rebus*» – «в усьому свобода, і ні в чому – насилля», – наголошував учений.

Передова педагогічна громадськість акцентувала увагу і на необхідності надання приватним особам і товариствам права самостійно відкривати різноманітні школи – спеціальні і загальноосвітні, пристосовані до побутових та релігійних особливостей місцевого населення, з рідною мовою викладання. «Стосовно права і порядку відкриття нових училищ, – зазначав В.Чарнолуський, – суспільний голос є щонайбільш одностайним: усі громадські установи і організації, зупиняючись на цьому питанні, вимагають свободи приватної і громадської ініціативи у справі відкриття училищ, повного ліквідування тих обмежень, формальностей та дозволів, які супроводжували відкриття навчальних закладів...».

Наступною умовою існування приватних навчальних закладів, як свідчить проведене дослідження, педагоги-науковці визнавали «добррозичливе», «співчутливе» ставлення до них з боку громадськості.

Важливим шляхом підвищення якості роботи приватних шкіл передова інтелігенція вважала зміну усталеної практики проведення педагогічних рад у навчальних закладах, як казенних, так і приватних. Учені-педагоги піддавали критиці бюрократичну спрямованість засідань, діяльність яких обмежувалася звітуванням про успішність і поведінку учнів, обговоренням методів викладання і, почасти, розпорядженнями щодо господарських питань; цілковиту їх залежність від шкільного керівництва, коли директор, що головує в раді, не лише атестує і висуває до нагороди всіх вихователів і вчителів, а й нерідко сам обирає їх і завжди представляє на звільнення від служби, на власний розсуд. «Поставлений у таке становище і не будучи зобов'язаним особисто викладати будь-який предмет, він, звичайна річ, – писав Ф.Резенер, – дивиться на себе як на начальника, мимоволі повністю відмежовується від педагогічного середовища, разом з тим придушуючи свободу голосу в учителях і перетворюючи таким чином педагогічну раду з колегіальної установи на нарадчу, яка діє залежно від його особистих поглядів». Окрему увагу критики звертали на обмеженість можливості для всіх учителів брати участь в обговоренні навчально-виховних проблем закладу (згідно зі статутом 1828 року право на постійну участь у засіданнях педагогічної ради мали тільки старші вчителі, «молодших» запрошували лише в разі потреби, а вихователі взагалі були позбавлені такого права) тощо.

Одним із шляхів установаження взаємозв'язку між приватним навчальним закладом і суспільством, на думку вчених, повинні стати звіти, у яких зазначалися б усі подробиці виховання й навчання, усі зміни за поточний рік та плани на майбутній, докладні класні програми з кожного навчального предмета, усе річне життя навчального закладу. Гарантувати достовірність таких звітів буде, по-перше, усвідомлення того, що батьки учнів завжди можуть легко дізнатися, що є насправді, а чого немає в дійсності; по-друге, свідчення педагогічної ради закладу про те, що нею перевірено всі викладені факти і що вона підтверджує їх достовірність, по-третє, підпис адміністративного наглядача за училищем. Про все це, зазначав В.Стоюнін, директор приватного закладу повинен піклуватися, як про засіб викликати довіру громади до свого закладу та привернути до себе увагу суспільства.

Отже, батьки, що бажають віддати своїх дітей в училище, попередньо ознайомившись зі звітами за рік, два, три та більше років, матимуть змогу порівняти те, що вважають за потрібне для виховання своїх дітей, з тим, як воно ведеться в училищі. Інтереси навчального закладу щодо цього полягають у тому, що суспільство буде мати можливість судити про його устрій та внутрішнє життя, а відповідно вірно оцінювати його роботу не з самих лише чуток, які не завжди бувають правдивими.

Необхідною умовою успішної діяльності приватних навчальних закладів педагогічна громадськість цілком слушно вважала надання їм можливості широко обговорювати свої проблеми та обмінюватися накопиченим позитивним досвідом роботи. Загальний зміст навчання, нові методи та прийоми, приклади й поради досвідчених викладачів, результати їхньої багаторічної праці – усе це має стати предметом систематичного обговорення широкого педагогічного загалу шляхом друкованого слова або безпосереднього обміну думок на засіданнях і з'їздах.

Запорукою ефективної роботи приватних шкіл науково-педагогічна громадськість досліджуваного періоду також вважала високий рівень майстерності педагогічного персоналу закладу. Поряд із такими якостями, як ґрунтовне знання свого предмета, володіння методикою викладання та ін., дослідники діяльності приватної школи висували й такі, цікаві на наш погляд, вимоги до вчителя, як уміння розподіляти свій час, готуватися до уроків, разом працювати задля досягнення спільної мети тощо. Якщо вчитель бажає бути дійсно гарним педагогом і приносити користь своєю працею, наголошував В.Стоюнін, «він повинен поділяти свій час на дві частини: одну витратити на викладання, другу – на кабінетні заняття, серед яких лише читанню необхідно присвячувати чимало годин, щоб не відстати від науки, щоб підтримувати в собі педагогічні інтереси, що розвиваються в літературі, щоб перевірити власні спостереження досвідом інших, не кажучи про ту напружену розумову працю, якою він повинен займатися щодня, вироблюючи собі методу викладання або застосовуючи її до сил своїх учнів. Без цих домашніх робіт він ніколи не зможе бути гарним викладачем; тільки-но він їх облишить, він зупиниться в загальній педагогічній справі, яка йде вперед, утратить здатність і бажання вболівати за свою справу, збайдужіє, від чого погіршиться і саме викладання. Виховання, як суспільна справа, зазнає шкоди; особистий інтерес візьме гору...».

Уміння готуватися до навчальних занять, стверджували діячі вітчизняної приватної школи, полягає не лише в попередньому ознайомленні з навчальним матеріалом за темою уроку, а й в умінні спостерігати та робити правильні висновки з тих суперечливих питань, непорозумінь, що виникли на проведених уроках. Зібрані під час уроків спостереження, ретельно обмірковані та проаналізовані вдома, допоможуть уникнути помилок у майбутньому та спрямують подальшу діяльність учителя на досягнення поставленої мети, зазначала у своєму щоденнику вчителька харківської недільної школи.

Умовою належного, гідного існування приватного навчального закладу педагогічна громадськість вважала й наявність певних здібностей, талантів та моральних якостей у засновника приватної школи. Покишений у більшості випадків на власні сили, ініціатор, наголошували вчені, «...окрім достатніх коштів, повинен мати неабиякі організаторські здібності й педагогічний хист, щоб піднести заклад на належну висоту; він повинен працювати не покладаючи рук, щоб раціональною постановкою справи привернути суспільну довіру і симпатії, на ґрунті яких він тільки й може розраховувати на нормальний розвиток свого навчального закладу й спокійно дивитися на майбутнє свого створіння. Ось чому індивідуальні дані засновника та ініціатора приватного навчального закладу обумовлюють його життєздатність і мають вирішальний вплив на його долю. Ось чому нерідко були випадки, коли руйнувалася приватна ініціатива зі зміною особи, яка її очолювала, або після її смерті».

Отже, проблема заснування та діяльності приватних навчальних закладів належала до найбільш гострих і дискусійних питань досліджуваного періоду, до розгляду якого зверталися майже всі представники передових кіл тогочасного суспільства. Його вирішення засвідчує динаміку поглядів прогресивної педагогічної громадськості: від засудження мети та організації навчально-виховного процесу приватних шкіл, власниками яких були переважно іноземці, до всебічного визнання їх внеску в розвиток педагогічної думки та розбудову вітчизняного шкільництва. Предметом жвавого обговорення стало також визначення сприятливих умов, необхідних для розвитку вітчизняного приватного шкільництва, шляхів підвищення ефективності його діяльності тощо.

Таким чином, проведений науковий пошук дозволяє стверджувати, що приватні навчальні заклади, приватна благодійна діяльність, як форми прояву приватної освітньої ініціативи кінця XVIII – початку XX століття стали важливими складниками системи освіти України, діли у межах державного освітнього простору та регулювалися загальнодержавними нормативами.

Приватні навчальні заклади, у переважній більшості, стали творчими лабораторіями, експериментальними центрами навчально-виховної діяльності. Інноваційні підходи характерні для всіх сфер їхньої діяльності – розробка нових підходів до навчання, нових форм організації навчально-виховного процесу, застосування нових методик; новації у сфері управління, швидке реагування на попити населення того часу; приватні навчальні заклади виконували прогностичну функцію щодо перспектив та планів формування нової освіти майбутнього покоління.

Приватна добродійна діяльність, спрямована на вирішення нагальних проблем вітчизняної освіти стала ознакою вихованої людини, справжнього патріота своєї країни.

УХВАЛИЛИ: Інформацію прийняти до відома.

IV. СЛУХАЛИ: Про затвердження тем дисертаційних досліджень (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).

Затвердити теми докторських дисертацій у такому формулюванні:

Маленко О.О.: „Українська поетична мовотворчість: лінгво-естетична репрезентація буттєвих доміант (від фольклорного досвіду до тенденцій постмодерну)”.

Затвердити теми кандидатських дисертацій у такому формулюванні:

Давидової Ж.В.: «Педагогічні умови формування духовно-ціннісних орієнтацій студентів гуманітарного профілю в процесі професійної підготовки».

Коробової Ю.В.: «Формування вмінь адаптивного дидактичного мовлення майбутніх учителів англійської мови».

Мірошниченко В.М.: «Розвиток теорії та практики використання ділових ігор у професійній підготовці майбутніх учителів в історії педагогічної думки (друга половина ХХ століття)».

Пелих М.І.: «Педагогічне забезпечення міцності знань у процесі навчання підлітків загальноосвітньої школи».

Плахтієнко Т.Ю.: «Проблема організації групових форм навчання учнів старшої школи у вітчизняній теорії та практиці ХХ століття».

Пліско О.В.: «Підготовка майбутніх учителів до моніторингу навчальних досягнень учнів».

Ревенко І.В.: «Підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків у навчально-виховному процесі вищого педагогічного навчального закладу».

Савинської Н.О.: «Біолого-екологічні особливості птахів родів *Ficedula* і *Muscicapa* природних та урбанізованих територій Лівобережного лісостепу України».

Симонової М.Г.: «Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії навчання математики учнів гуманітарного профілю засобами елективних курсів».

Соколової Н.О.: «Урок як форма навчання у вітчизняній педагогічній думці та практиці шкіл (60-80-ті рр. ХХ ст.)».

Стяглик Н.О.: «Консультування в системі професійної підготовки майбутнього вчителя».

V. СЛУХАЛИ: Про рекомендацію до друку (доктор педагогічних наук, професор, учений секретар університету Л.А. Штефан).

УХВАЛИЛИ: Рекомендувати до друку:

- 1) Навчальний посібник «Гуманізація навчального процесу в основній школі засобами інформаційних технологій (на прикладі української мови та літератури)» авторів Білоусової Л.І., Дегтярьової Г.А.
- 2) підручник «A Way to Success: English for University Students. Student's Book. Year 1», «A Way to Success: English for University Students. Teacher's Book. Year 1» колективу авторів (Н.В. Тучина, І.В. Жарковська, Н.О. Зайцева, І.М. Каминін, М.В. Колесник, Л.Є. Красовицька, Г.Ф. Кривчикова, Т.К. Меркулова) та посібник «A Way to Success: English Grammar for University Students. Student's Book. Year 1», «A Way to Success. English Grammar for University Students. Teacher's Book. Year 1» колективу авторів (Н.В. Тучина, Ю.В. Невська, Я.Ю. Сазонова, В.В. Перлова, І.В. Жарковська).
- 3) Навчальну програму збору-семінару по підготовці студентів 3-ix курсів для роботи в дитячих оздоровчих таборах (укладачі: доктор педагогічних наук, професор Золотухіна С.Т., доктор педагогічних наук, професор Трубавіна І.М., ст. викладач Пасько Л.Б.).
- 4) Монографію кандидата іст. наук, доц. Богдашиної О.М. «Позитивізм в історичній науці України (друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.)»

VI. СЛУХАЛИ: Про затвердження теми науково-дослідної роботи «Впровадження в старшій профільній школі компетентнісного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України Прокопенко І.Ф.

УХВАЛИЛИ: 1. Враховуючи актуальність пропонованого дослідження, його наукову новизну і практичну значущість та суттєвий науковий доробок основних виконавців теми з питань впровадження в навчальний процес загальноосвітньої та вищої школи компетентнісного підходу до навчання затвердити тему «Впровадження в старшій профільній школі компетентнісного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

2. Затвердити запит з теми «Впровадження в старшій профільній школі компетентнісного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

3. Подати клопотання до Міністерства освіти і науки України про подальше фінансування науково-дослідної роботи, пов'язаної з розробкою інноваційних педагогічних технологій навчання, за темою «Впровадження в

старшій профільній школі компетнісного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» в 2011 – 2012 рр.

Голова вченої ради

І.Ф. Прокопенко

Секретар вченої ради

Л.А. Штефан